

RITME, EXCEL·LÈNCIA I XIMPANZÉS

Pruden Panadès
(ppanades.fundacio@lacaixa.es)

Sinopsi de la pel·lícula, extreta de la pàgina web de la revista La Butaca, revista de cine: www.labutaca.net

Simon Rattle escull "La consagració de la primavera" en el seu debut com a director de la Filarmònica de Berlín. L'orquestra està en el fosar i damunt l'escenari més de 250 escolars es mouen al ritme de la música d'Stravinsky en una coreografia creada per a ells per Royston Maldoom. Horas, días i mesos de treball desembocaran en un experiment artístic i pedagògic únic en el món. Un llarg camí fins que comencen a apreciar el valor de la representació col·lectiva i l'entrega a abandonar-se a la música i a utilitzar el cos per a expressar-la.

Quan, després de moltes recomanacions, la meva filla va anar a veure la pel·lícula "Rhythm Is It!", em comentà:

-- M'ha agradat, però no m'havies dit que era un documental?

Esperava qualsevol opinió (especialment de desacord, per allò de les divergències entre mare i filla) excepte que qüestionés si era o no un documental.

Després de la pluja de SMS enviats i rebuts, de l'entusiasme generalitzat que ha suscitat aquesta pel·lícula i del boca-orella que ha mobilitzat la gent cap als Cinemes Verdi de Barcelona, potser no era el moment de començar a discutir sobre què és i què no és un documental...

-- És un documental de "nova generació" (vaig improvisar) i, a vegades, les innovacions descol·loquen.

La iniciativa dels directors Thomas Grube i Enrique Sánchez Lansch d'embranchar-se en un projecte cinematogràfic incert comptava, però,

amb la complicitat de dos creadors anglesos, el músic Simon Rattle i coreògraf Royston Maldoom, dels membres de la Filharmònica de Berlín i d'un equip de professors i assistents compromesos amb la idea. Amb tot, era un projecte arriscat de resultats imprevisibles que únicament seria viable des d'una decidida confiança en les possibilitats creatives dels adolescents i els joves. Quedava poc marge per a l'escenificació.

És fàcil imaginar la incredulitat de molts davant l'enunciat d'un combinat a base d'Stravinsky/estudiants de secundària/dansa contemporània/intenses hores d'assaig i multitudinària representació final: una quimera no apta per a desencisats.

La fructífera barreja de projecte cultural, d'exercici d'educació en valors integradors de diversitats, d'entusiasta invitació a l'art i als seus rigors, la descoberta del propi cos i el dels altres immersos en un procés creatiu i l'absència de "didactisme", són algunes de les millors aportacions del film.

La superació de barreres entre els àmbits educatiu, social, cultural o artístic fa possible un espai comú en el qual experts i profans coincideixen en una mateixa atmosfera impregnada d'allò que Jorge Wagensberg identifica com a "goig intel·lectual col·lectiu i simultani¹". Com en els millors episodis de la història de la creació artística o científica, a "Rhythm Is It!" el procés i els resultats són inseparables.

En el nostre context, és freqüent una forma d'altruisme artísticofilantròpic propiciat per artistes consagrats o bé mecenes. Sovint es concreta en concursos, beques o ajuts adreçats a joves promeses. No hi ha dubte que aquestes manifestacions compleixen els seus objectius, omplen buits i impulsen carreres emergents. Amb tot, el seu -quasi inevitable- caràcter d'alta competició reservada per a virtuoses, els vincula a audiències molt especialitzades i els allunya de públics més amplis.

¹ WAGENSBERG, Jorge. *El gozo intelectual*. Barcelona: Tusquets/Metatemas, 2007.

Com a contrapunt a aquests plantejaments, comencen a fer-se visibles iniciatives de llarga trajectòria com la del *Sistema Nacional de Orquestas Infantiles y Juveniles de Venezuela* (Fesnojiv)², dirigida per José Antonio Abreu, que situada en la cruïlla entre les urgències socials, l'educació i l'art, parteix del potencial transformador de la música, un altre plantejament no recomanat per a escèptics.

El ressò de l'extraordinària efectivitat social i artística d'aquesta orientació ha atret l'interès d'institucions, persones i músics com ara Plácido Domingo, Claudio Abbado i també Simon Rattle, els quals hi han col·laborat directament.

Al costat d'aquests casos més àmpliament divulgats, tant a Europa com a les Amèriques del Nord i del Sud, són creixents les pràctiques d'Art Comunitari del qual, en el nostre context, el projecte musical "Xamfrà", el Forn de Teatre "Pa' tothom", o la xarxa d'iniciatives que aglutina "Artibarrí", entre d'altres, exemplifiquen aquest corrent.

També cada dia són més nombrosos els artistes que des de diferents disciplines, impliquen i s'impliquen amb la ciutadania: Claudio Zulián, Marc Martínez, Ramon Parramon, Antoni Abad o Marta Carrasco en són alguns exemples.

Quan a mitjan dels anys vuitanta, el jove músic de Liverpool, Simon Rattle, es va fer càrrec de l'Orquestra Simfònica de Birmingham, aquesta formació travessava una crisi profunda. Juntament amb el gerent van "orquestrar" un nou projecte: revisitar la música del s. xx i implicar-hi el públic.

Any rere any (al llarg de deu!) es van centrar en una dècada del segle vint i la seva música; el fet de recórrer junts aquest itinerari no únicament va estrènyer els vincles entre l'orquestra i els seus seguidors,

² Caldrà estar atents a l'estrena del documental (!)"*Tocar y Luchar*", (Veneçuela, 2006) del realitzador veneçolà Alberto Arvelo (ell mateix educat musicalment en una orquestra infantil) el qual mostra tots els registres d'aquest fenomen sociomusical.

sinó que va fer emergir una excel·lent orquestra reconeguda i sol·licitada pel seu repertori.

És ben curiós el cas d'aquest director simultàniament interessat per les persones situades "a una banda i altra de la batuta" i compromès amb l'excel·lència compartida.

Quan en un moment de la pel·lícula Rattle manifesta que "...la música no és un luxe, és una necessitat" es tracta d'un convenciment que ve de lluny i en el que ha perseverat activament. És curiós també el seu posicionament com a creador que es "barreja" amb la gent, que coneix la riquesa d'aquesta proximitat i les sorpreses que pot comportar una certa reciprocitat.

Els músics de l'orquestra Filharmònica de Berlín s'interessaren també per aquest especial sentit del ritme vital i musical i decidiren, democràticament, que el volien com a director.

De manera semblant, el coreògraf Royston Maldoom, a més de la seva carrera artística, des de l'any 1981 ha treballat en l'apropament de la dansa entre públics no iniciats ja sigui a Escòcia, al Perú o a Alemanya, amb programes de participació com "Can Do can Dance" que des del 2006 està desenvolupant a la ciutat d'Hamburg.

"Rhythm Is It!" testimonia la capacitat de moure i commoure a tants i tan diversos adolescents, també dóna prova de com, des de l'autenticitat i el rigor, és possible una pràctica artística combinada amb lliçons de vida.

La connexió de Rattle i Maldoom amb els estudiants berlinesos es fa evident (és encomiable el nivell d'anglès dels nois noies) i la connexió es fa extensiva també als espectadors. Aquest era, probablement, el repte més arriscat per als directors del film.

Però les estimulants sensacions i idees de "Rhythym Is It!" no em van resultar noves. En un d'aquells dies rars en què ens reconciliem amb la TV3³, havia tingut l'oportunitat de veure el documental "Ximpanzés, un pont al món" realitzat per Xus de Miguel i Marisol Soto i produït per l'Institut Municipal d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

El film mostra, al llarg d'un curs, el projecte científic d'estudi dels ximpanzés desenvolupat per un grup d'alumnes de primer curs d'educació Primària de l'escola Patronat Domènech de Barcelona, acompanyats per la seva mestra Xus de Miguel i amb la col·laboració, o millor complicitat, dels responsables del Zoo de Barcelona.

El motiu d'estudi sorgeix dels interessos dels propis nens i nenes, i (oh miracle!) la seva educadora no dubta de les capacitats lògico-deductives dels seus alumnes de sis anys: poden començar a fer ciència. A més, el poderós estímul d'observar i conèixer el món dels ximpanzés pot ser l'aglutinant de molts altres aprenentatges. Únicament cal crear les condicions per a que això s'esdevingui, acompanyar-los més que no pas dirigir-los, arriscar-se a cercar el suport del claustre de professors, dels pares i mares, del Zoo.

El procés que es mostra és apassionant: les successives visites al Zoo, el crescendo de descobriments, els diàlegs entre els nens i els adults implicats ("barrejats") en la recerca, l'adquisició d'altres aprenentatges com la lecto-escriptura o el dibuix.

Un centre d'interès desenvolupat amb tal plenitud que fins i tot els va permetre assistir i fer preguntes en unes jornades sobre ximpanzés al costat d'investigadors "adults", especialistes en el tema. Per què no? Novament procés i resultats són inseparables i igualment excel·lents, encara que no concursin en cap competició escolar.

³ TV3 Programa "Millennium" 16.12.06/ "Observar, reflexionar, aprendre"

Malgrat que no sempre hi ha una càmera de filmació a punt, ni cares conegudes implicades, convé estar atents a les possibles manifestacions de l'excel·lència perquè són escasses i es poden produir tant al voltant d'una taula de treball, en un museu, una escola, un teatre, un laboratori, una biblioteca o potser en un jardí.

Solen tenir, però, un aire comú: l'harmònica barreja de tenacitat, rigor i entusiasme.

Pruden Panadès
Gestora Cultural